

Collectie Houtgast

Universiteit Utrecht

Universiteitsbibliotheek

Onderdeel van: Collecties Sterrenkunde, Natuurkunde en Wiskunde

Lemma digitaal repertorium: <http://repertorium.library.uu.nl/node/3089>

Samengesteld door Geert Goorhuis

Versie: 28-3-2019

VOORLOPIGE INVENTARIS

De astronoom Jakob (Jaap) Houtgast werd geboren op 14 augustus 1908 in Assen. Hij studeerde wis- en natuurkunde aan de Universiteit Utrecht en promoveerde aldaar in 1942 op het proefschrift *The variations in the profiles of strong Fraunhofer lines along a radius of the solar disc*. Aan dezelfde Universiteit werd Houtgast rond 1939 benoemd tot hoofdassistent bij de Utrechtse sterrenwacht Sonnenborgh. Toen professor Minnaert op 4 mei 1942 door de Duitsers in gijzeling was genomen, nam Houtgast diens functie waar. In 1953 volgde zijn benoeming tot lector in de praktische sterrenkunde. Tussen 1952 en 1973 leidde Houtgast negen expedities naar zonsverduisteringen. Hij bekleedde enkele functies, zoals die van voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Weer- en Sterrenkunde en van de Working Group on Solar Eclipses van de International Astronomical Union. In 1979 ging Houtgast met emeritaat. Hij overleed op 1 november 1982 te Utrecht. Het archief van Dr. Houtgast is mogelijk binnengekomen via Sonnenborgh.

De collectie

De stukken uit dit archief bevonden zich bij ontvangst in grote zwarte administratieklappers (zie voorbeeld in doos 8). De inhoud van de klappers is overgepakt in archiefdozen waarbij 1 doos de inhoud van 1 klapper bevat. Iedere klapper had een eigen volgnummer, deze staan tussen haakjes achter het desbetreffende doosnummer. De inhoud van doos 1 en 2 bevond zich echter al in archiefdozen die geen nummering zoals bovenstaand hadden.

Er bevindt zich in dit archief ook materiaal van Trude Ilse Hoinkes (1912-1962), de echtgenote van Houtgast.

Doos 1 en 2

Collegedictaten en schriften van Jacob Houtgast:

Op of in de schriften bevinden zich vaak geschreven of gestempelde nummers, deze zijn vetgedrukt aan het eind van de beschrijving toegevoegd. Regelmatig zijn gestempelde nummers doorgehaald en vervangen door andere geschreven nummers. NB: op bijna alle andere stukken in dit archief staan ook oudere nummers, waarschijnlijk daterend uit een andere indeling of privénummering (deze zijn niet weergegeven).

- 1) "Geometrische optica, lezingenreeks Dr. v. Heel, 1932/1933", **265**
- 2) "Magnetische meetmethoden, 1937" en aan de achterzijde: "Vortrag: Beobachtungen von Mitte-Randänderungen von Fraunhoferlinien im Sonnenspektrum gehalten auf dem Kolloquium zu Babelsberg auf 27 Juni 1938, J. Houtgast", met los daarin: tekeningen en diagrammen op overtrekpapier, **562**
- 3) "Verlichtingskunde, v.d. Werfhorst", 1935, en aan de andere zijde: "Ideeën betreffende Zonnephysica" met her en der losse ingeplakte blaadjes met grafieken en aantekeningen, tabellen en een getypte brief aan J. Houtgast van: Dr. L.J.L. Deij, De Bilt, 1947, **551**
- 4) "Dirac's theorie v.h. electron, Prof. Uhlenbeck, 1937/38" met aan de andere kant van het schrift: een uitgebreide alfabetische adressenlijst van Houtgasts contacten op dat moment zoals: studenten, medewerkers, familie, kennissen en buitenlandse contacten etc., **311**
- 5) "Spaans, 1969" met los daarin een kladblaadje met aantekeningen
- 6) "Mechanica, vaste en deformeerbare lichamen, college prof. Kramers, 1933", **102**
- 7) "Hospiteren, Stedelijk Gymnasium, 1939, hospiterende bij Dr. Nathans in IV B" met los daarin blaadjes met handgeschreven aantekeningen en 1 getypte tekst, **550**
- 8) "Waarnemingen met de zonneopstelling, 1963", met los daarin: een blaadje met aantekeningen
- 9) "Hydrodynamika, Kramers", 1931, **261**
- 10) "Relativiteitstheorie I Kramer", 1931, **258**
- 11) "Relativiteitstheorie II Kramer", s.d., **258**
- 12) "Relativiteitstheorie III Kramer", s.d., **258**
- 13) "Experimenteele natuurkunde Ornstein I", 1930, **257**
- 14) "Natuurkunde Ornstein II", s.d., met los daarin enkele blaadjes met aantekeningen, **257**
- 15) "Natuurkunde Ornstein III", s.d., met los daarin enkele blaadjes met aantekeningen, **257**
- 16) "Eclips, 25 Febr. '52" (doorgehaald), op titelpagina: "College T. de Groot, 1971"
- 17) "Analyse Boekwinkel II", s.d., **191**
- 18) "Analyse Boekwinkel I", s.d., **197**

- 19) "Beschrijvende en projectieve meetkunde", 1931 (schrift ook beschreven vanaf achterzijde), **260**
- 20) "Theoretische sterrenkunde I, de ongestoorde parabolische beweging, prof. Nijland", s.d., **264**
- 21) "Theoretische sterrenkunde II, de ongestoorde parabolische beweging, prof. Nijland", s.d., **264**
- 22) "Theoretische sterrenkunde III, ongestoorde parabolische baan", s.d., **264**
- 23) "Theor. Stk. Ongestoorde ellipsbaan, IV", 1933, **264**
- 24) "Quantummechanica Kramers", s.d., met los daarin een blaadje met aantekeningen, **250**
- 25) "Sterrekunde, Prof. Dr. M.G.J. Minnaert, 1939-40", met los daarin enkele blaadjes met aantekeningen
- 26) "Boldriehoeksmeting, Prof. Dr. M.G.J. Minnaert, 1939-40", met los daarin een blaadje met aantekeningen
- 27) "De invloed van de rotatie der sterren op de lijnprofielen in hun spectra, Observatorium Potsdam", 1947 ? , met los daarin blaadjes met aantekeningen en correspondentie tussen J. Houtgast en P.T. Oosterhof, 1947, 3x, **563**
- 28) "Phys. grootheden Atomen Radioactiviteit, Moll 1929-30, (overgenomen dictaat H. v. Boort, 1930)", met los daarin een blaadje met aantekeningen, **267**
- 29) "Fysische optica II Ornstein", s.d., met los daarin enkele blaadjes met aantekeningen, **263**
- 30) "Gasstromingen met hoge snelheden. Voordrachten door prof. J.M. Burgers voor het Mathematisch Centrum te Amsterdam, 1948" (hoogstwaarschijnlijk van Houtgast, naam ontbreekt), **975**
- 31) Diverse onderwerpen, s.d., met los daarin enkele blaadjes met aantekeningen en een artikel uit de NRC: Ingezonden brief door Dr. C.J.E. Schuurmans te Bunnik betreffende: "Weerprofeet" (de losse stukken dateren uit 1976), (hoogstwaarschijnlijk van Houtgast, naam ontbreekt), **849**
- 32) "Inventarisatie" (oorspronkelijke titel doorgestreept), s.d., (hoogstwaarschijnlijk van Houtgast, naam ontbreekt), **581**
- 33) "Knutselideeën", s.d., schrift is onbeschreven, (hoogstwaarschijnlijk van Houtgast, naam ontbreekt), **637**
- 34) "Praktische wenken betr. huisraad enz.", s.d. met daarin een losse tekening, (hoogstwaarschijnlijk van Houtgast, naam ontbreekt), **575**
- 35) Zonder titel, s.d., op titelpagina: "thermo-electrische magneet of machine", (hoogstwaarschijnlijk van Houtgast, naam ontbreekt), slechts 1 pagina beschreven, **741**
- 36) "Literatuurbespreking, 1972", met onleesbare naam, mogelijk Houtgast, lijkt een soort logboek met vele entries van diverse data (1972-74) in diverse handschriften, met voorin geplakt een knipsel uit NRC betreffende 2 stellingen, 1972

Collegedictaat van W.J. Claas (in witte envelop)

“Algemene sterrenkunde I, W.J. Claas”, s.d., met los daarin een brief aan: “Waarde collega” met als afzender: “Het bestuur”, betreffende een faculteitslunch, met hier achterop aantekeningen, 1980 **VII**

Doos 3 (8292)

Inhoud bevond zich oorspronkelijk in een klapper met opschrift: “Wiskunde I” met op de klapper het nr. 08292

Map 1

- 1) Collegedictaat van J. Houtgast: “Algebra theorie”, s.d., **540**
- 2) Losse blaadjes met aantekeningen, s.d.
- 3) Losse bladen met aantekeningen: “Irrationale getallen”, s.d., **553**
- 4) Losse bladen met aantekeningen: “Complexe getallen”, s.d., **553**
- 5) Losse bladen met aantekeningen: “Machtreeks”, s.d., **553**

Map 2

- 6) Losse bladen met aantekeningen: “Verzameling van irreële getallen”, s.d., **553**
- 7) Losse bladen met aantekeningen: “Dubbel oneindige reeksen”, s.d., **553**
- 8) Losse bladen met aantekeningen: “Partiele sommatie”, s.d., **553**
- 9) Losse bladen met aantekeningen: “Oneindige producten”. s.d., **553**
- 10) Collegedictaat van J. Houtgast: “Vraagstukken hogere algebra en rekenkunde” en “Vraagstukken analytische meetkunde”, s.d. (beide schriften lijken zeer incompleet!)
- 11) Losse bladen met aantekeningen: “Analytische meetkunde (vervolg)”, s.d., **554**

Map 3

- 12) Losse bladen met aantekeningen: “Constructie van kegelsneden in een plat vlak, die gegeven zijn door 6 elementen”, s.d., **555**
- 13) Losse bladen met aantekeningen: “Beschrijvende meetkunde”, s.d., **556**
- 14) Losse bladen met aantekeningen: “Perspectief”, s.d., **556**

Map 4

- 15) Losse bladen met aantekeningen: “Voorbeelden”, s.d., **557**
- 16) Losse bladen met aantekeningen: “Differentiaalrekening”, s.d., **558**
- 17) Losse bladen met aantekeningen: “Integraalrekening”, s.d., **559**

Doos 4 (8293)

Inhoud bevond zich oorspronkelijk in een klapper met opschrift: "Wiskunde II, Sterrenkunde en Natuurkunde" met op de klapper het nr. 08293

Map 1

- 1) Bladen met aantekeningen uit: "Forsyth", 1933
- 2) Bladen met aantekeningen uit: "Osgood", 1933
- 3) Bladen met aantekeningen: "college prof. Wolff: 'Functietheorie' 1933/34"
- 4) Bladen met aantekeningen uit: "Knopp", s.d.
- 5) Bladen met aantekeningen van: "Dictaat integraalrekening, college Wolff, 1932/33"
- 6) "Partiële Dif. Vergl., dict. Prof Wolff, 1933/34"
- 7) Bladen met aantekeningen uit: "Scheffer", s.d.
- 8) Vervallen!

Map 2

- 9) "Opgaven en vraagstukken", 1933
- 10) Bladen met aantekeningen betreffende formules en berekeningen, s.d.
- 11) Blad met aantekeningen: "Foutendiscussie", s.d.
- 12) Bladen met aantekeningen: "Oplossingen van de "Aufgaben aus der theoretischen Physik"", s.d.
- 13) Bladen met aantekeningen uit: "A. Haas: Einführung in die theoretische Physik", s.d.

Map 3

- 14) Bladen met aantekeningen uit: "Sommerfeld: 3^e druk 1922"
- 15) Bladen met aantekeningen uit: "Leerboek der optiek" van: C. Zwikker, s.d.
- 16) Bladen met aantekeningen: "Tweede gedeelte: Straling en absorptie", s.d.
- 17) Bladen met aantekeningen uit: "Handbuch der Astrophysik, deel III, 2^e helft", s.d.
- 18) Bladen met aantekeningen uit: "Quantum mechanics" door: P.M. Morse en E.U. Condon, s.d.
- 19) Bladen met aantekeningen uit: "Thermodynamica" van: Gans(?), s.d.
- 20) Blad met aantekeningen: "Uitwendig vectorproduct en zijn componenten"
- 21) Bladen met aantekeningen over: "Warmteleer", s.d., **560**
- 22) Bladen met aantekeningen uit: "Kramers: Die Grundlagen der Quantumtheorie", s.d.
- 23) Bladen met een uitgebreide literatuurlijst, s.d.

- 24) Bladen met aantekeningen over: "Wiersma Academisch proefschrift: Apexbepaling volgens de methode Bravais", s.d.

Map 4

- 25) Bladen met aantekeningen uit: "K. Graff, Grundriss der Astrophysik", s.d., **552**
26) Bladen met aantekeningen over: diverse hemellichamen, s.d.
27) Bladen met aantekeningen over: "Fraunhoferlijnen", s.d.
28) Bladen met aantekeningen over: "De bouw van sterreatmosferen", s.d.
29) Bladen met aantekeningen over: "Handbuch III, Milne: Thermodynamics of the stars", s.d.
30) Bladen met aantekeningen, s.d.
31) Bladen met aantekeningen over: "Scintillatie uit: Perntner-Exner", s.d.
32) Diverse bladen met aantekeningen de zon o.a. "Le soleil van George Bruhat" en een grafiek met zonnestanden, s.d.

Doos 5 (8294)

Inhoud bevond zich oorspronkelijk in een klapper met opschrift: "1/2^e jr. college" met op de klapper het nr. 08294, bestaande uit dikke pakken stencils getiteld:

Map 1

"Algemene sterrenkunde voor eerstejaars (nov./dec. 1972)", 31 p.

Map 2

"College sterrenkunde voorcandidaats, deel II; Inwendige bouw en evolutie van zon en sterren", 72 p., s.d.

Map 3

"College algemene sterrenkunde 1^e jaars; III atmosferen van sterren, samenvatting door C. Zwaan", 41 p., s.d.

Map 4

"College algemene sterrenkunde 1972, M. Kuperus; Hoofdstuk IV: IJle materie", 55 p.

Map 5

"College algemene sterrenkunde; Hoofdstuk V: Hemelmechanica en sterrenstelsels, Deel 1, Hemelmechanica (H. Hubenet), sept./okt. 1972", 97 p. met daarna nog pagina's met tekeningen en grafieken, 11x

Map 6

"VI. De geschiedenis van het heelal", 32 p., s.d.

Doos 6 (8295)

Inhoud bevond zich oorspronkelijk in een klapper met opschrift:

“Natuurwetenschappen, geschreven en getypt” met op de klapper nr. 08295 (deze klapper bevindt zich als voorbeeld in doos 8 met bijbehorend geel formulier met nummer dat zich ook in iedere klapper bevond met het desbetreffende nummer dat ook op de klapper stond), bestaat uit:

Map 1

- 1) Kleine kladblaadjes met een soort van inhoudsopgave van de map? (grotendeels doorgehaald), s.d.
- 2) Pakket van grote en kleine bladen met aantekeningen, formules en tekeningen zonder duidelijke titel, met daarbij aantekeningen in rood en literatuurlijsten, s.d.
- 3) Uittreksel (?) uit: “Die Himmelswelt, 1932”
- 4) Aantekeningen van: “Colloquium, febr. '34, te Amsterdam”, grote en kleine bladen met handschrift, tekeningen, formules etc.
- 5) Stencil betreffende: “A. Unsöld: Über Abweichungen der Sternatmosphären von thermischen Gleichgewicht, Zs.F.Ap., 1930 en aantekeningen betreffende Rosseland: “Astrophysik, 1931” en aantekeningen betreffende: “Ontstaan van Fraunhoferlijnen”, s.d.
- 6) Aantekeningen betreffende: “Verschillende stelsels voor beeldtelegrafie”, s.d.

Map 2

- 7) Twee schriften: 1. van Houtgast: “Cosmographie” s.d.; 2. van: Ilse Hoinkes: “Kosmografie”, s.d., met daarbij een aantal losse blaadjes met aantekeningen
- 8) Kladbriefjes met (aan)tekeningen, s.d., stencil: “Foutentheorie”, brief waarbij afzender en geadresseerde alleen met initialen benoemd worden, 1935 en aantekeningen van: “Colloquium te Amsterdam , op 20 okt. '39”
- 9) Stencils: 1. “overzicht van de elementaire processen bij gasontladingen door: F.M. Penning”, 1930?, **569**; 2. “Golfmechanica; cursus Volksuniversiteit Eindhoven, febr. 1930”, **570**

Map 3

- 10) Colloquia: 1. April 1938; 2. “De kosmische straling, mei 1935”, en een pakje blaadjes met aantekeningen met de titel: “Kosmische stralen”, s.d.
- 11) Schriften van Houtgast met op de kaft: “Natuurkunde” met (aan)tekeningen, 2x, **542**, met los daarbij enige bladen met aantekeningen o.a. over: “Het

Noorderlicht te Bosch en Duin in 1938" en een recensie of bespreking van: "A survey of the facts and the theory of the aurora" van: Hewson, uit: Review of modern physics, vol. 9 (1937) nr. 403

- 12) Klein pakketje blaadjes met aantekeningen over: "Ozon in dampkring" en kartonnen kaart met: "Periodiek systeem Mendelieff 1904"

Map 4

- 13) Pakket met grote en kleine bladen met aantekeningen zoals: "Radioactief element", s.d. en "De drie electrodenlamp", s.d.
- 14) Diverse bladen met (aan)tekeningen, formules en statistieken veelal zonder titel maar ook: "Colloquium te Adam, nov. 1934"
- 15) Schriften van: Ilse Hoinkes: "Formules I en II" (op de schriften staat gedrukt: "Rijks Hoogere Burgerschool Willem II te Tilburg"), 2x, **545**
- 16) Bladen met aantekeningen betreffende: "Colloquium Utrecht, 18 mei 1938"
- 17) Diverse soorten losse bladen met aantekeningen van diverse aard betreffende o.a.: "Russell, 1933", "Lantaarnplaatjes", "De bolvormige sterrenhopen", "Hund", statistieken, tekeningen, s.d., met los daarbij een briefkaart aan Houtgast met daarop een uitnodiging van de "Nederlandse vereniging voor weer-en steerenkunde, afdeling Utrecht" betreffende lezingen, 1935
- 18) Diverse bladen met diverse soorten aantekeningen o.a. betreffende: "Probability and random errors; W.N. Bond", tekeningen, formules, literatuurlijstje, stencil: "Krise und neuaufbau in den exacten Wissenschaften", s.d. en een brief aan Houtgast van: De hoofddirecteur van het Kon. Ned. Meteor. Instituut, 1935
- 19) Pakket paperassen bestaande uit:
- Zelfgetypt foldertje: "De samenstelling van de zon; lezing voor S2, 1937"
  - "Wat wij op de zon waarnemen", getypte vellen met diverse aantekeningen, s.d., 2x
  - Aantekeningen van: "Colloquium, 1938"
  - "Intensiteiten-atlas van het zonnenspectrum"; colloquium, 1937
  - formules en berekeningen
  - "Ontstaan van het zonnestelsel; lezing 1933", bladen met aantekeningen met daarop zelfgemaakte tabjes met o.a. de volgende opschriften: "Roche", "Evenwichtsfiguren", "Jeffrey" en "Aarde Maan"

Doos 7 (8296)

Inhoud bevond zich oorspronkelijk in een klapper met opschrift: "Diversen H-Z" met op de klapper het nr. 08296, bestaat uit:

Map 1

- 1) Brief aan Houtgast van P.J. Philips (Gloeilampenfabrieken), 1971
- 2) Gedrukte brochureachtige uitgaven van: het Nederl. Wetensch. Humanist. Komitee (betreffende "het groote Haagsche zedenschandaal" en "Verderfelijke propaganda door E. Bender"), 1937 en 1938, 2x, **601**
- 3) Cursusboekjes "Italiaans: Schemi di lezioni del metodo di lingua Italiana del Prof. Romano Guarnieri" met aantekeningen (ca. de eerste 10 lessen), s.d.
- 4) "Die tägliche Turnstunde"; Sonderbeilage zum „Blatt der Hausfrau“ nr. 18, s.d.
- 5) Diverse bladen met aantekeningen over boeken, auteurs en andere personen, circa 1929, met los daarbij een krantenknipsel (herkomst onbekend) betreffende buitenlandse auteurs
- 6) Bevat culturele folders:
  - "Wegwijzer door het Centraal Museum te Utrecht, 1931"
  - "Das Rembrandthaus, Amsterdam" bevat bezitssignatuur van: Ilse Hoinkes, 1934
  - "Brugge Kunststad België", s.d.
- 7) Informatie betreffende laboratoria:
  - "Natuurkundig laboratorium der N.V. Philips gloeilampenfabrieken te Eindhoven", ca. 1925
  - "Waterloopkundig laboratorium; in 1936 aanwezige modellen", met aantekeningen, s.d.
- 8) Diverse losse zaken:
  - Tekening met formules, s.d.
  - Getypte pagina over het overhouden van de Azalea, s.d.
  - Hand-beschreven blad met daarop een opsomming van confessionele politieke partijen, s.d.
  - Literatuurlijst ten behoeve van een of andere cursus met boeken daarop over de ontwikkeling van kind tot volwassene, s.d.
- 9) Diverse losse zaken:
  - "Anleitung (gebruiksaanwijzing) zum gebrauche der Castell Präzisions-Rechenstäbe" (rekenliniaal), met figuren, s.d. met daarbij een folder over de diverse soorten rekenlinialen die de firma "A.W. Faber Castell" in de verkoop heeft, s.d.
  - Getypt verslag van een vakantie? of losse uitjes?, 1935 o.a. over: Ilse Hoinkes

Map 2

- 10) Folders over de spelling der Nederlandse taal (**604**):
  - "De spelling-Kollewijn" door: J. Rottier, 1929, met bezitsnotitie: "J. Houtgast"
  - "Vereenvoudiging 'n wetenschappelijke, 'n pedagogiese eis" door: Dr. P. Gerlach Royen O.F.M., s.d., met bezitsnotitie: "J. Houtgast"
  - "Regels van de vereenvoudigde Spelling, met Toelichting", s.d.

- "Handleiding voor de nieuwe spelling van het Nederlands", door: Dr. J.J.B. Elzinga en Dr. A.J. de Jong, Kosmos, 1934, met bezitsnotitie: "Ilse Houtgast"
- 11) Papieren betreffende onderzoeken (**547**):
- Kant en klare (laboratorium?)kaarten met onderwerpen als: Voorproeven op droge stof, voorproeven op Ionen, Oplossen der stof, Groepenscheiding, voorproeven op onoplosbare stoffen, enz., s.d., ca. 15x, erg bevlekt!
  - Stencil: "Onderzoek H; Systematische gang der zuurionen", s.d., (enigszins aangetast)
  - Stencil: "Algemeene opmerkingen", s.d., (enigszins aangetast)
- Met los daarbij: uitslagenlijsten van schaakpartijen tussen Jaap en Roelof, 1935
- 12) Schriften van: "Rijks Hoogere Burgerschool Willem II te Tilburg" toebehorend hebbende aan: Ilse Hoinkes met handgeschreven daarbij: "Staathuishoudkunde I-III", s.d., 3x, **546**
- Boekje: "Vraagstukken Sterrekunde", 1922 van: Ilse Hoinkes, **609**
- 13) Losse bladen met aantekeningen betreffende: "De tien grootste denkers", 1928

Doos 8 (extra toegevoegd)

In deze doos bevindt zich de oorspronkelijke klapper met opschrift: "Natuurwetenschappen, geschreven en getypt" met op de klapper het nr. 08295 (deze klapper en het bijbehorend geel formulier met nummer, dat zich in iedere klapper bevond, dienen als voorbeeld), NB: deze nummers stammen waarschijnlijk uit de administratie van het Universiteitsmuseum of de Centrale bestuursdienst.